

Nr 54.

Ankom till riksdagens kansli den 16 juni 1942 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Genom en den 29 maj 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 330, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag

om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 3, 4 och 8 §§, 13 § 1 mom., 14 § 1 mom. samt 18 och 30 §§ lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives samt att till lagen skall fogas ett nytt kapitel, betecknat 8 kap., av nedan angiven lydelse.

3 §.

Då koncessionsansökning inkommit, har Konungens befallningshavande att ofördröjligen införa kungörelse därom i allmänna tidningarna och tidning inom orten samt föranstalta, att kungörelsen varder anslagen på lämpligt ställe i orten och delgiven industriella företag, som beröras av ansökningen.

Kungörelse, varom — — — frågan beroende.

Kostnaden för — — — sökanden förskjutas.

4 §.

Inom tre månader från den dag kungörelsen om ansökningen varit införd i allmänna tidningarna äge den, som anser sin rätt vara av frågan beroende, att hos Konungens befallningshavande i länet skriftligen anföra vad han till bevarande av sin rätt aktar nödigt.

Efter utgången — — — sökanden beviljas.

8 §.

I koncession — — — skall fullgöra.

Koncessionen må ej överlåtas utan Konungens medgivande.

¹ Ang. lagens rubrik se 1933: 180.

13 §.

1 mom. På mindre avstånd än etthundra meter från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård må område för arbete i dagen enligt 12 § icke anvisas utan tillstånd av så väl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, vilken därtill har nyttjanderätt.

14 §.

1 mom. Område, som enligt 12 § av bergmästaren anvisas för arbete i dagen, skall, med det undantag som i 2 mom. här nedan sägs, av koncessionsinnehavaren lösas; och äge därvid vad i lagen om expropriation stadgas motsvarande tillämpning, dock att förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp som skall utgå jämlikt de i samma lag stadgade grunder.

18 §.

Tillskyndas jordägare eller annan genom arbete, som på grund av koncession verkställles, skada eller intrång, som ej förutsetts vid inlösen enligt 14 § 1 mom., skall ersättning därför givas av den, som innehar koncessionen.

Avser ersättning, som nu sagts, gottgörelse för bestående skada eller intrång å fastigheten, skall den nedsättas hos Konungens befallningshavande, och gälle om fördelning och utbetalande av nedsatt belopp i tillämpliga delar vad som är stadgat för det fall att enligt lagen om expropriation nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtes; dock att beloppet må utan hinder av vad nu sagts utbetalas direkt till sakägaren, där det är väsentligen utan betydelse för annan rättsinnehavare i avseende å fastigheten.

30 §.

Bergmästaren låte anslå beslut om vilostånd på lämpligt ställe i orten.

8 KAP.

Om alunskifferfyndigheter.

56 §.

Rättighet att för utvinnande av olja eftersöka och bearbeta alunskifferfyndighet är beroende på koncession, som meddelas av Konungen.

Vid meddelande av koncession bestämmer Konungen, i vilken omfattning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas och vilka åtgärder som skola vidtagas för att återställa marken i lämpligt skick, sedan skifferfyndigheten eller del därav tillgodogjorts. Vid koncession skola ock fogas de föreskrifter, som finnas påkallade för att förebygga att annat industriellt företag hindras i sin utveckling eller som eljest finnas erforderliga ur allmän eller enskild synpunkt.

Konungen äger tillika vid meddelande av koncession bestämma, i vilken omfattning fyndigheten skall utnyttjas för att den rätt som grundas på koncessionen skall äga bestånd.

57 §.

Vad i 2—5, 7—9, 11—21, 32—40, 42—44 och 48 §§ är stadgat angående stenkolsfyndigheter skall, med de avvikelser som föranledas av bestämmelserna i detta kap., äga motsvarande tillämpning i fråga om alunskifferfyndigheter.

I fall, som här avses, skall utgå förhöjning å ersättning, som i 14 § 1 mom. sägs, allenast såframt den mark, som löses, är avsedd att tagas i anspråk på annat sätt än i 60 § sägs.

58 §.

Den, som erhållit koncession, äge uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkningar denna lag innehåller, inom det område, koncessionen omfattar, för utvinnande av olja eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintlig alunskifferfyndighet. Sedan område för arbete i dagen enligt 12 § anvisats för inlösen, må alunskifferfyndigheten därinom ej heller eljest utnyttjas av annan. Har koncessionen inskränkts till viss metod för fyndighetens tillgodogörande, lände det till efterrättelse.

Koncessionsinnehavaren må tillgodogöra sig kalksten och andra mineraliska ämnen, som måste brytas för tillgodogörande av skiffern eller som eljest förekomma i sådant samband med denna att de ej kunna tillgodogöras för sig. Bearbetas alunskifferfyndighet på annat sätt än medelst brytning, må gas, som därvid erhålles, tillgodogöras av koncessionsinnehavaren.

Är minerafyndighet inmutad inom det område, som omfattas av koncessionen, vare lag som i 17 § sägs. Vad i sistnämnda paragraf stadgas om ordnande av särskilda slag av arbeten skall med avseende å alunskifferfyndighet gälla jämväl i annat fall än där sägs.

59 §.

Är fyndigheten icke avsedd att bearbetas medelst brytning, vare koncessionsinnehavaren ej pliktig att lösa område för arbete i dagen, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. Skall förty inlösen ej äga rum, gälle i stället för 12 § följande.

Område för arbetet skall av bergmästaren i orten, efter kallelse å jordägaren, anvisas i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Området skall inläggas å koncessionskartan, varav kopia skall tillställas jordägaren i vad honom rör. Kostnaden för förrättningen skall gäldas av koncessionsinnehavaren; och åligge honom att hålla erforderligt stängsel kring området. Tages anvisat område ej i anspråk senast inom nästföljande kalenderår, vare bergmästarens beslut förfallet.

Ersättning med anledning av arbetet utgår enligt vad i 18 § sägs.

60 §.

Jordägaren vare berättigad att av koncessionsinnehavaren erhålla en avgift med femton kronor för ar av den mark, inom vilken skiffer brutits i dagen eller under jorden eller olja utvunnits, vare sig marken blivit inlöst eller ej. Koncessionsinnehavaren skall inom januari månad till jordägaren erlægga vad enligt denna paragraf tillkommer jordägaren för mark, som tagits i anspråk under nästföregående arbetsår.

Vad i 23—25 §§ stadgas om avgift, som där sägs, skall äga motsvarande tillämpning å avgift, som avses i första stycket.

61 §.

Koncessionsinnehavaren vare pliktig att upprätta karta över fyndighetens bearbetning enligt de föreskrifter, som meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av bergsöverstyrelsen.

62 §.

Den som bryter mot föreskrift, som meddelats med stöd av 56 § andra stycket, eller underlåter att fullgöra vad honom åligger enligt 61 §, straffes med dagsböter. I fråga om åtalsrätt gälle vad i 44 § stadgas.

Åsidosätter någon föreskrift, som meddelats enligt 56 § andra stycket, eller utnyttjas ej skifferfyndighet i den omfattning, som enligt 56 § tredje stycket är föreskriven, må koncessionen förklaras förverkad, om avvikelsen är avsevärd.

Utom den, vars enskilda rätt är i fråga, må kronans ombudsman föra talan om koncessionens förverkande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Ansökan om koncession må göras redan före lagens ikraftträdande. Har sådan ansökan ingivits, må den som före lagens ikraftträdande börjat utvinna olja ur fyndigheten, utan hinder av vad i lagen stadgas, fortsätta därmed intill dess Konungens beslut meddelas.

Vad i 8 § andra stycket stadgas skall ej, utan att särskilt förbehåll skett, gälla, där koncession meddelats före lagens ikraftträdande.

2) L a g

om ändrad lydelse av 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Härigenom förordnas, att 5 § gruvlagen den 3 juni 1938 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

5 §.

Inmutningspunkten må — — — äger företrädesrätt;

9) område varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbe-

tande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning, eller av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för skifferfyndigheten; dock att hinder mot inmutning ej föreligger, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

3) L a g

om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom.¹ förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

24 §.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlo-rad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt gruvlagen eller lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. avträts till inmutare eller koncessionsinnehavare, eller av ersättning, som enligt någondera lagen tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda — — — intecknings huvudstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

I skrivelse till Konungen den 20 oktober 1941 har svenska skifferoljeaktiebolaget hemställt om lagstiftning som skulle säkerställa möjligheten att framställa olja ur skiffer. Med anledning därav har inom justitiedepartementet efter verkställd utredning upprättats en promemoria angående tillgodogörande av skifferolja jämte lagutkast i ämnet (justitiedepartementets promemior 1942: 4).

¹ Senaste lydelse se 1938: 316.

I promemorian föreslås, att bestämmelser om tillgodogörande av skifferolja införas i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. Den föreslagna lagstiftningen innebär i huvudsak följande.

Rättighet att för utvinnande av olja eftersöka och tillgodogöra sig alunskifferfyndighet skall vara beroende på koncession av Kungl. Maj:t. Förfarandet vid ansökan om koncession skall vara detsamma som då koncession sökes å stenkolsfyndighet. Härom stadgas, att ansökningen skall ingivas till länsstyrelsen som har att kungöra ärendet. I fråga om kungörelseförfarandet föreslås emellertid i detta sammanhang vissa ändringar. Sålunda skall kungörande i kyrkan ej vidare äga rum. I stället stadgas, att kungörelsen skall delgivas industriella företag som beröras av ansökningen. Efter viss tid ixsänder länsstyrelsen handlingarna till Kungl. Maj:t.

Koncession må ej omfatta område överstigande 1,600 hektar. Vid meddelande av koncession å alunskifferfyndighet böra enligt förslaget fogas erforderliga föreskrifter till förhindrande att befintliga industriella företag åsamkas olägenhet.

Den som erhållit koncession å alunskifferfyndighet skall äga uteslutanderätt att, med de inskränkningar förslaget innehåller, inom det område, koncessionen omfattar, eftersöka och tillgodogöra sig därstädes befintlig alunskifferfyndighet för utvinnande av olja.

Innan arbete må utföras å området skall mark för ändamålet anvisas av bergmästaren i orten. Förslaget har tagit i beräkning att fyndigheten kan komma att tillgodogöras enligt endera av två huvudmetoder. Den ena förutsätter brytning av fyndigheten; enligt den andra metoden tillgodogöres oljan genom uppvärmning av berget. Konungen äger enligt förslaget bestämma, vilken metod som må användas.

Skall fyndigheten tillgodogöras genom brytning, är koncessionsinnehavaren enligt förslaget skyldig att lösa mark för arbete i dagen enligt vad som stadgas om expropriation, därvid förhöjning å ersättningen skall utgå med 50 procent. I ersättningen inräknas ej fyndighetens värde för oljeutvinning. Är fyndigheten icke avsedd att bearbetas genom brytning, skall koncessionsinnehavaren icke vara pliktig att lösa område, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. För detta fall föreslås vissa särskilda regler för markens ianspråktagande. Område för arbetet skall av bergmästaren efter kallelse å jordägaren anvisas i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Även för skada och intrång, som ej innefattas i ersättning vilken utgår i samband med inlösen, skall utgå ersättning med 50 procents förhöjning. Den föreslagna bestämmelsen om förhöjning skall gälla även i fråga om andra fyndigheter som avses i 1886 års lag, om koncessionen meddelats efter den nya bestämmelsens ikraftträdande.

Koncessionsinnehavaren skall vara berättigad att tillgodogöra sig mineraliska ämnen, vilka förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig. Innefattar koncessionen rätt att bearbeta fyndigheten medelst brytning, må enligt förslaget kalksten av kon-

cessionsinnehavaren brytas, i den mån sådant erfordras för arbetets ändamålsenliga drivande. Vad sålunda brutits må av honom behållas, såframt det icke inom 60 dagar efter tillsägelse avhämtas av jordägaren mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader. Tillgodogöres alunskifferfyndighet på annat sätt än genom brytning, skall gas, som därvid erhålles, få användas av koncessionsinnehavaren.

Utöver den ersättning som bestämmes vid inlösen och gottgörelse för skada och intrång skall enligt förslaget utgå viss avgift (royalty) till jordägaren. Denna avgift skall beräknas å värdet av skiffer samt mineraliska ämnen som koncessionsinnehavaren brutit eller av olja och gas som han utan brytning utvunnit. I motsats till vad som eljest gäller enligt stenkolslagen skall avgift beräknas jämväl å sådant som utvunnits å mark vilken koncessionsinnehavaren inlöst. Vad i stenkolslagen stadgas om fördelning av avgiften mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet skall ej heller äga tillämpning. Avgiften må ej för något år sättas högre än till 1,000 kronor för varje hektar av jordägarens mark som helt eller delvis utnyttjats under året.

Vid meddelande av koncession skall Kungl. Maj:t äga bestämma, i vilken utsträckning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas, vid äventyr att, om koncessionsinnehavaren bryter däremot, koncessionen förverkas. Kungl. Maj:t skall vidare äga stadga, att koncession, om den ej utnyttjas minst i viss av Kungl. Maj:t angiven omfattning, skall vara förfallen.

Härjämte föreslås åtskilliga detaljbestämmelser. Såsom följdändring föreslås, att i gruvlagen den 3 juni 1938 intages stadgande om att vid inmutning enligt gruvlagen inmutningspunkten ej må vara belägen på och ej heller inmutat område omfatta område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig. Hinder mot inmutning föreligger dock ej, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

Slutligen föreslås en jämkning i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Över promemorian ha efter remiss avgivits yttranden av kommerskollegium, marinförvaltningen, statens bränslekommission, statens industrikommission, Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelserna i Örebro, Skaraborgs, Östergötlands och Kalmar län, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund, järnkontoret, svenska skifferoljeaktiebolaget, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Yxhults stenhuggeriaktiebolag och tre andra företag i en gemensam skrift ävensom mellersta Sveriges kalkbruks centralförening m. b. p. a. Kommerskollegium har bifogat yttranden av bergmästarna i södra och västra distrikten. Länsstyrelserna i Östergötlands och Örebro län ha bilagt utlåtanden av länens hushållnings-sällskaps förvaltningsutskott. Marinförvaltningen har ingivit yttrande av förvaltningschefen vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle.

I samtliga yttranden har förordats lagstiftning i den riktning som i promemorian angivits. De vid promemorian fogade lagutkasterna ha i sin helhet lämnats utan erinran av *marinförvaltningen* och *förvaltningschefen vid flottans skifferoljeverk*, *länsstyrelserna i Östergötlands och Kalmar län*, *ingenjörsvetenskapsakademien*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*. I övriga yttranden ha framställts yrkanden om jämkningar eller tillägg till de föreslagna bestämmelserna.

Beträffande förslaget i allmänhet har *Sveriges geologiska undersökning* uttalat, att ämbetsverket funne det mycket starkt motiverat att genom införandet av ett koncessionsförfarande enligt de allmänna principer, som kommit till uttryck i den remitterade promemorian, säkerställa framställningen av olja ur alunskiffer. Med hänsyn till denna frågas brådskande natur synes det välbetänkt att upptaga densamma till avgörande utan att sammankoppla den med frågan, huruvida utnyttjande av alunskiffer även under andra former kunde böra bli föremål för koncession, vilken sistnämnda fråga kunde förväntas komma att visa sig mycket komplicerad.

I ett par yttranden har ifrågasatts, huruvida tillräcklig anledning finnes att så som skett skilja mellan tillgodogörande av alunskifferfyndighet medelst brytning och tillgodogörande utan brytning.

I några yttranden understrykes angelägenheten av att den föreslagna lagstiftningen ej får inverka menligt på kalkindustrien.

Vid remiss till lagrådet den 8 maj 1942 av tre lagförslag, som voro i det närmaste likalydande med de nu framlagda, anförde *föredragande departementschefen*, *statsrådet Westman* beträffande förslagens huvudsakliga innebörd följande:

»I den remitterade promemorian förordas, att frågan om tillgodogörande av skifferolja regleras genom ett tillägg till 1886 års lag om stenkolsfyndigheter m. m. Denna lag bygger på koncessionsprincipen. För rätt att eftersöka och bearbeta alunskifferfyndighet för utvinnande av olja skall sålunda enligt förslaget fordras koncession av Kungl. Maj:t. Då denna naturtillgång uppenbarligen är av största betydelse för landets bränsleförsörjning, synes det välmotiverat, att Kungl. Maj:t på så sätt får befogenhet att bestämma vem som må göra den till föremål för bearbetning. Det är också att märka, att förslaget ger Kungl. Maj:t möjlighet att med tanke på framtida behov begränsa produktionen. Å andra sidan har Kungl. Maj:t jämväl erhållit fria händer att såsom villkor för koncessionen stadga den minimiproduktion som Kungl. Maj:t finner lämplig.

I förslaget ha i vissa hänseenden uppställts olika regler allteftersom alunskifferfyndigheten är avsedd att tillgodogöras med eller utan brytning. Då den i promemorian omnämnda metoden för alunskiffers tillgodogörande utan brytning icke ännu tillämpats i affärsmässig drift, kunde det möjligen synas för tidigt att nu meddela särskilda bestämmelser med tanke därpå. Att nu icke taga någon hänsyn till möjligheten att denna metod kan

komma att vinna tillämpning synes emellertid olämpligt. Skulle erfarenheten framdeles visa att de bestämmelser som meddelats med tanke på nämnda metod ej i allo passa för denna, får en jämkning i lagstiftningen övervägas.

Mot de regler om ersättning till jordägaren och andra skadelidande som förslaget upptager ha invändningar rests i flera yttranden. Denna fråga torde böra regleras enligt delvis andra grunder än i promemorian.»

Vad angår motiveringen till de särskilda bestämmelserna i lagförslagen framgår av propositionen följande.

Utkastet till lag om ändring i 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m.

3 och 4 §§.

Beträffande förfarandet vid ansökan om koncession gäller nu enligt 3 § i 1886 års lag, att ansökningen skall kungöras tre gånger i allmänna tidningarna, uppläsas i kyrkan samt anslås i sockenstugan eller på annat lämpligt ställe i socknen ävensom, där så kan ske, införas i tidning inom orten.

I promemorian föreslås, att då kungörelse i kyrka vore en form som numera vore stadd på avskrivning, stadgandet därom borde utgå. Beträffande kungörande i tidning syntes vara tillfyllest att låta införa kungörelse om ansökningen en gång i allmänna tidningarna och i ortstidning. Kungörelsen borde vidare liksom nu anslås på lämplig plats i orten. Härjämte föreslås, att meddelande om ansökningen skall delgivas ettvarit industriellt företag som kan beröras därav.

I fråga om 4 § föreslås en redaktionell följdändring.

Länsstyrelsen i Örebro län har uttalat, att stadgandet i 3 § om kungörelses delgivning med industriella företag vore för obestämt avfattat.

Bränslekommissionen har påpekat, att om bestämmelsen angående kungörande i kyrka borttoges ur 3 §, borde jämväl stadgandet i 30 § om kungörandet i kyrkan av beslut om vilostånd ändras.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen*:

»Den föreslagna bestämmelsen om kungörelsens delgivning med industriella företag synes svårigen kunna bliva föremål för missförstånd. Endast sådana företag som ha anknytning till orten och mera direkt beröras av ansökningen åsyftas, främst kalkindustrien. Då rätten att tillgodogöra sig alunskifferfyndighet för utvinnande av skifferolja skall vara beroende på koncession, lär det icke kunna bliva fråga om konkurrens med redan befintligt företag i orten som har till uppgift att utvinna olja.

Med anledning av vad bränslekommissionen påpekat torde stadgandet i 30 §, att beslut om vilostånd skall kungöras i kyrkan, böra utbytas mot en föreskrift om anslag på lämpligt ställe i orten. Sådant anslag torde böra om- besörjas av bergmästaren.»

8 och 13 §§.

Efter hemställan av kommerskollegium föreslås i promemorian, att i 8 § skall upptagas förbud mot överlåtelse av koncession utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Den nya bestämmelsen skall emellertid enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna ej tillämpas på koncession som inom lagens nuvarande tillämpningsområde meddelats före lagändringens ikraftträdande.

Enligt 13 § 1 mom. i gällande lag må område för arbete i dagen icke utan tillstånd av ägare och nyttjanderättshavare anvisas på mindre avstånd än 200 meter från boningshus eller annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård. Avståndet är i motsvarande bestämmelse i 5 § gruvlagen bestämt till 100 meter. Sistnämnda avstånd föreslås nu även för stenkolslagens del.

Beträffande sistnämnda lagrum har *svenska skifferoljeaktiebolaget* anmärkt, att även efter den föreslagna ändringen relativt stora områden kunde undandragas brytning i dagen. Tänkbart vore att stadga förbud mot uppförande av ny byggnad inom området för koncessionen. Detta kunde emellertid måhända anses medföra alltför stort ingrepp i äganderätten. Det kunde emellertid ifrågasättas att införa ett stadgande, att nya gårdar eller i varje fall tomtplatser eller trädgårdar icke finge efter koncessionens beviljande anläggas inom koncessionsområdet utan vederbörligt tillstånd.

Å andra sidan har *riksförbundet landsbygdens folk* uttalat, att den föreslagna ändringen av det i 13 § föreskrivna avståndet från 200 till 100 meter icke vore motiverad.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen* följande:

»Vad i promemorian föreslagits beträffande 8 och 13 §§ synes lämpligt. Med anledning av skifferbolagets uttalande må erinras om att, enligt 13 § 3 mom., vad i paragrafen är sagt om hinder mot anvisande av område i dagen icke gäller, därest hindret tillkommit efter det koncessionen meddelades.

Av 14 och 18 §§ följer, att jämväl intrång, som består däri att brukandet av ågor försvåras, skall ersättas av koncessionsinnehavaren.»

14 och 18 §§.

I fråga om ersättning till jordägaren i fall, då inlösen enligt lagen äger rum, gäller nu enligt 14 § 1 mom., att lösen skall utgivas med jordens fulla värde och hälften därutöver. Beträffande ersättning för undersökningsarbete å mark, som ej löses, stadgas i 14 § 2 mom. att koncessionsinnehavaren skall förskottsvis för varje år giva ersättning, motsvarande dubbla beloppet av jordens avkastning utan avdrag för brukningskostnaden, och gottgörelse för all framtida skada. Härjämte gives i 18 § en allmän skadestandsregel, enligt vilken skada och intrång som tillskyndas jordägare eller annan genom arbete, som verkställs på grund av koncession, skall ersättas av den som innehar koncessionen. I motsats till 37 § gruvlagen stadgar sistnämnda paragraf icke någon förhöjning av sådan ersättning.

I promemorian uttalas, att den i sistnämnda hänseende angivna olikheten mot gruvlagen icke förefölle grundad. Då skadeståndsregeln i 18 § komme att erhålla ökad betydelse genom att alunskifferfyndigheter lades under lagen, syntes det påkallat att nu ändra detta stadgande till överensstämmelse med gruvlagen. Med denna ändring vunnes större jämnhet i flera avseenden. I främsta rummet ernåddes, att, när inlösen enligt de nya bestämmelserna överhuvud ej behövde äga rum, skada som eljest skulle ha inkluderats i jordlösen ändock komme att ersättas med 50 procents förhöjning. Enligt övergångsbestämmelserna skulle dock sådan förhöjning å ersättning enligt 18 § ej utgå, om koncessionen beviljats före den nya bestämmelsens ikraftträdande. Detta undantag avsåge givetvis endast koncession som beviljats inom lagens nuvarande tillämpningsområde.

I detta sammanhang beröres i promemorian frågan, hur markvärdet samt skada och intrång skall beräknas. Alunskifferfyndighetens värde skulle enligt vad i promemorian framhålles icke inräknas i jordvärdet, i den mån fyndigheten ej kunde utnyttjas utan koncession. I övrigt skulle däremot fyndigheten tagas med vid värdeberäkningen. Så t. ex. skulle den värdestegring, som sådan fyndighet kunde ha medfört, när den förekomme i samband med kalk och lämpligen kunde giva bränsle för kalkbränningen, tagas i beräkning. För att använda alunskiffer för kalkbränning skulle ju alltså icke fordras koncession.

Härefter påpekas i promemorian, att om oljan utan brytning tillgodogjordes ur en skifferfyndighet, och därstädes befintlig kalk till följd därav ej kunde brytas med ekonomisk fördel eller eljest minskade i värde, gottgörelse för förlusten skulle utgå enligt 18 §. Motsvarande gällde, om värdeminskning drabbade mark som icke direkt berördes av arbetet.

I promemorian har även uppmärksamats frågan, i vad mån inteckningshavare och med dem jämställda intressenter vore skyddade. Enligt 14 § 1 mom. i gällande lag skall lösesumma — om överenskommelse ej kan träffas — bestämmas av särskild nämnd i den ordning som stadgas i gällande författning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov. I fråga om lösesummans utbetalande och villkoren därför skola samma författnings bestämmelser lända till efterrättelse.

Enligt vad i promemorian uttalas kunde undantaget för det fall att överenskommelse träffas befaras innebära risk ur inteckningshavarnas synpunkt. Det syntes nämligen icke vara erforderligt, att inteckningshavarna medverkade till sådan överenskommelse. I allt fall framginge ej ett sådant krav tydligt. Detta undantag syntes därför böra upphävas och expropriationslagen städse tillämpas. Mot den nuvarande lydelsen av 14 § kunde för övrigt anmärkas, att den icke gäve klarhet, hur det skulle förfaras om lösen av viss mark medförde intrång vid nyttjandet av annan mark. Att expropriationslagens bestämmelser borde gälla i detta hänseende, förefölle tydligt. På grund av det anförda hade hänvisningen till expropriationslagen fått ny avfattning. Någon särskild bestämmelse om att koncessionsinnehavaren skulle gälda kostnaden för expropriationsförfarandet syntes med hänsyn till 67 § expropriationslagen

icke erfordras. Beträffande inteckningshavares rätt, då ersättning skulle utgå enligt 18 §, vore det påtagligt, att även sådan ersättning kunde uppgå till avsevärt belopp. Det syntes lämpligt att stadga, att om ersättningen avsåge för framtiden bestående skada eller intrång, den i regel skulle nedsättas hos länsstyrelsen samt att den skulle fördelas och utbetalas enligt vad som stadgades om expropriationsersättning. Vore beloppet väsentligen utan betydelse för annan rättsinnehavare i avseende å fastigheten än den som uppträdde såsom sakägare, borde det få — av den skadeståndsskyldige eller länsstyrelsen — utbetalas direkt till sakägaren.

Ersättningsreglerna i 14 och 18 §§ ha behandlats i flera yttranden, därvid å ena sidan uttalats bland annat att jordägaren och andra ersättningstagare blivit alltför gynnsamt ställda samt å andra sidan framställts yrkande om att ytterligare ersättning skulle utgå till jordägaren.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen* följande:

»Enligt förslaget till ändring av 14 § skall vad i expropriationslagen är stadgat äga motsvarande tillämpning vid inlösen av mark enligt stenkolslagen, dock att förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp som skall utgå jämlikt de i expropriationslagen stadgade grunder. I fråga om förfarandet vid ersättnings bestämmande innebär detta, att ärendet skall anhängiggöras genom stämning till allmän domstol och i alla hänseenden handläggas enligt vad som stadgas om expropriation. Beträffande det inbördes förhållandet mellan 14 och 18 §§ i förslaget är uppenbart, att skada eller intrång som på grund av stadgandet i förstnämnda paragraf blivit ersatt i samband med inlösen icke skall ånyo ersättas på grund av bestämmelsen i 18 §. För att utmärka detta torde — i överensstämmelse med en motsvarande bestämmelse i 39 § gruvlagen — böra i 18 § angivas, att där avses allenast skada och intrång som ej förutsetts vid inlösen enligt 14 § 1 mom.

Enligt vad i promemorian föreslås skall 50 procents förhöjning utgå jämväl vid inlösen av mark för bearbetande av alunskifferfyndighet samt för skada och intrång vid arbetet. Skifferbolaget har framställt erinran häremot och därvid åberopat bland annat, att marken i regel komme att återställas till jordägaren inom tio år. I andra yttranden har gjorts gällande, att om jordägaren utöver ersättning enligt 14 och 18 §§ skulle bekommen royalty enligt vad som föreslås under 60 §, den sammanlagda gottgörelsen bleve oskäligt hög. Kommerskollegium har i annat sammanhang framhållit, att framställning av olja ur alunskiffer, såvitt nu är känt, icke kan betraktas som en under normala förhållanden lönande hantering.

Frågan, hur stor gottgörelse jordägaren skäligen bör erhålla, kan helt naturligt vara föremål för delade meningar. Reglerna kunna också tänkas utformade enligt flera skilda alternativ. Vilken metod som än väljes för ersättningens bestämmande torde slutresultatet böra vara, att jordägaren erhåller dels full ersättning för den mark han avstår samt för skada och intrång dels också därutöver skälig gottgörelse för själva fyndigheten.

För att nå fram till detta resultat kan man tänkas enbart stadga, att

vid inlösen av mark och bestämmande av ersättning för skada och intrång skall utgå en avsevärd förhöjning av den ersättning som motsvarar markvärdet samt skadan och intrånget. Man kan också tänka sig att, vid sidan av ersättning i nämnda hänseenden enligt vanliga grunder, föreskriva utgivandet av viss royalty. Slutligen kan man välja en kombination av dessa båda alternativ. I promemorian har valts sistnämnda väg som ansluter sig till vad som eljest gäller enligt stenkolslagen och vad som stadgas i gruvlagen.

Vid närmare övervägande av denna fråga torde emellertid framgå, att det lämpligaste är att lösa spörsmålet på det sättet att vid sidan av ersättning enligt vanliga grunder stadgas en avgäld som bestämmes på sådant sätt att den ensam innefattar den särskilda gottgörelse som bör utgå till jordägaren. Någon förhöjning av den ersättning som bestämmes enligt 14 § 1 mom. eller 18 § skulle vid sådant förhållande icke stadgas. Att föreskriva både förhöjning och avgäld synes kunna bli oskäligt betungande för koncessionsinnehavaren. Det bör nämligen framhållas att, när det gäller bearbetande av alunskifferfyndigheter, kan bli fråga om att lösa stora områden för arbete i dagen, under det att i fråga om stenkolsgruvor och sådant gruvarbete som avses i gruvlagen endast ett mindre område behöver lösas. I dessa senare fall blir det alltså redan på grund av sättet för arbetets bedrivande icke fråga om att till jordägaren utgiva dels förhöjd ersättning för ett jämförelsevis stort område dels ock avgäld för utnyttjande av samma område. Härtill kommer att i förslaget — enligt min mening på goda grunder — stadgats att avgäld i fråga om alunskifferfyndighet skall utgå jämväl för brytning som belöper på område som blivit inlöst av koncessionsinnehavaren. Detta innebär en avvikelse till jordägarens förmån från vad som eljest gäller enligt stenkolslagen. Härjämte bör beaktas det av industrikommissionen särskilt påpekade uttalandet i promemorian, att den värdestegring å marken, som en skifferfyndighet kan ha medfört när den lämpligen kan giva bränsle för kalkbränning, skall tagas i beräkning vid markens värdering. Kommissionen har föreslagit, att i lagtexten eller annorledes måtte klargöras, att fyndighetens värde icke på annat sätt än genom den föreslagna förhöjningen finge inräknas i markvärdet, och skifferbolaget har uttalat, att skiffervärdet borde principiellt anses helt gottgjort genom avgälden och icke finge inräknas i markvärdet, enär i annat fall dubbelbetalning till jordägaren komme att äga rum. För egen del ansluter jag mig till uttalandet i promemorian. Det synes nämligen vara uteslutet att i detta hänseende stadga någon annan värderingsgrund än som följer av allmänna regler om ersättning vid expropriation.

Vad nu sagts har avsett mark, inom vilken brytning skall äga rum eller där olja eljest utvinnes. I fråga om mark som tages i anspråk på annat sätt, t. ex. för en fabriksbyggnad, kommer någon avgäld icke att utgå. För inlösen enligt 14 § 1 mom. av sådan mark bör regeln om förhöjning med 50 procent bibehållas.

Då jag funnit mig böra föreslå, att i fråga om alunskifferfyndighet förhöj-

ning av ersättning i övrigt ej skall utgå, vill jag även erinra om den omständigheten, att marken i regel kan antagas komma att efter ej alltför lång tid återställas till jordägaren.

Om förhöjning enligt vad nu sagts ej skall utgå å ersättning som enligt 18 § bestämmes i fråga om alunskifferfyndighet, torde det ej föreligga tillräcklig anledning att i fråga om andra fyndigheter stadga förhöjning av ersättning som där avses. Av en återgång till gällande lags ståndpunkt i detta hänseende skulle visserligen följa en viss inadvertens i förhållande till 14 § 1 mom. Denna får dock anses vara av ringa betydelse.

Bestämmelse, att förhöjning ej skall utgå vid inlösen av mark för bearbetande av alunskifferfyndighet, torde böra upptagas under 57 §.

I övrigt finner jag vad som i promemorian föreslagits beträffande 14 och 18 §§ böra genomföras. Någon särskild bestämmelse, att med markvärde skall förstås försäljningsvärdet torde icke böra upptagas.»

56 och 57 §§.

Under 56 §, som inleder de bestämmelser i förslaget vilka handla enbart om alunskifferfyndigheter, har upptagits huvudbestämmelsen om att för rättighet att eftersöka och tillgodogöra sig alunskifferfyndighet i syfte att utvinna olja skall krävas koncession. Koncessionskravet gäller, som av den föreslagna lydelsen framgår, endast för utvinnande av olja. Annat tillgodogörande av skifferfyndighet är alltså i princip fritt.

I promemorian uttalas, att koncession å ett visst område icke bör meddelas, om den skulle medföra att annan nyttig industri skulle förkvävas. Den utredning som skulle föregå koncessionsbeslutet avsåge bland annat att förhindra obehövt intrång i annans näring, varefter det ankomme på Kungl. Maj:t att i koncessionsärendet göra denna avvägning. Därvid borde bland annat tillses, att befintlig industri hade råmaterial för framtiden. En uttrycklig bestämmelse om hänsynstagande till befintliga industriföretag t. ex. anläggningar för kalkbränning syntes emellertid vara lämplig. I detta hänseende föreslås en bestämmelse, enligt vilken vid koncession böra fogas erforderliga föreskrifter till förhindrande att befintligt industriellt företag åsamkas olägenhet.

I 57 § i utkastet har härefter skett hänvisning till de stadganden i 1886 års lag, vilka handla om koncessionsförfarandet, inlösen, skada och intrång, avgift till jordägaren, återställande av inlöst mark till jordägaren och ordningsstadganden m. m. Därvid erinras emellertid, att vissa avvikelser föranledas av de stadganden som i lagutkastet upptagits under 58—62 §§.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen*:

»Det i 56 § upptagna stadgandet om meddelande av föreskrifter till förhindrande att befintligt industriellt företag åsamkas olägenhet är icke avsett att utesluta en prövning, huruvida icke det företag, vartill koncession meddelas, bör äga företräde till den naturtillgång som alunskifferfyndigheten utgör. Stadgandets lydelse torde dock böra jämkas något för att det

icke skall anses utgöra hinder däremot. Då det vidare icke bör vara uteslutet att meddela föreskrifter till skydd för ett planerat företag, synes ordet 'befintligt' böra utgå. Slutligen torde syftet med stadgandet tydligare framgå, om orden 'åsamkas olägenhet' utbytas mot 'hindras i sin utveckling'.

Att föreskrift till annat företags skydd av Kungl. Maj:t meddelas enligt nu berörda bestämmelse utesluter icke, att företaget kan bli berättigat till ersättning av koncessionsinnehavaren för skada eller intrång.

Från 62 § i förslaget torde till 56 § böra flyttas stadgandet, att Kungl. Maj:t äger bestämma, i vilken omfattning skifferfyndigheten må utnyttjas, samt föreskriva att fyndigheten, för att koncessionen skall äga bestånd, skall utnyttjas i viss av Kungl. Maj:t angiven omfattning. Av skäl som kommer att angivas vid behandling av 62 § torde ändrade dylika bestämmelser böra kunna meddelas efter det koncession lämnats. Slutligen synes Kungl. Maj:t böra äga att meddela föreskrift om markens återställande i lämpligt skick eller till skydd för allmänna eller enskilda intressen i övrigt.»

58 och 59 §§.

Beträffande koncessionens innebörd erinras i promemorian att med avseende å stenkolsfyndighet gäller, att den som erhållit koncession skall äga uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkningar lagen innehåller, inom det område koncessionen omfattar eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintliga stenkolsfyndigheter ävensom de eldfasta leror, vilka förekomma i sammanhang med sådana fyndigheter. Även övriga på djupet anträffade mineraliska ämnen inom området för koncessionen må brytas, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga drivande. Beträffande dem meddelas emellertid vissa särskilda bestämmelser.

En sådan vidsträckt rätt som först nämnts har icke med avseende å alunskiffer ansetts böra givas den som erhållit koncession för utvinnande av olja. Alunskiffer användes även för andra ändamål. Det syntes icke skäligt att redan genom koncessions meddelande avstänga jordägaren eller den som innehade jordägarens rätt från möjlighet att bryta skiffer för dylikt ändamål. Koncessionen syntes därför i första hand icke böra innebära mera än att koncessionsinnehavaren framför annan vore berättigad att eftersöka och tillgodogöra sig olja ur skiffern.

Å andra sidan vore att märka, att brytning av alunskifferfyndigheter t. ex. i samband med kalkbränning kunde tänkas medföra väsentliga olägenheter för koncessionsinnehavaren. Det vore därför nödvändigt, att denne på något sätt kunde förekomma att fyndigheten t. ex. avskures genom en lokal brytning. Ett sådant skydd syntes kunna givas genom anknytning till bestämmelserna om inlösen av mark. Koncessionsinnehavaren borde emellertid icke först med inlösningen erhålla en mera omfattande rätt än förut. Redan anvisandet enligt 12 § av visst område för arbete i dagen som skulle lösas borde stärka hans ställning. I promemorian föreslås alltså, att

koncessionsinnehavaren i fall som nu avsåges, sedan område för arbete i dagen enligt 12 § anvisats honom för inlösen, skulle äga uteslutanderätt att, oavsett ändamålet, bryta alunskiffer inom området. Denna bestämmelse är avsedd att gälla vare sig fyndigheten är avsedd att utnyttjas genom brytning eller ej.

Vad härefter angår frågan om koncessionsinnehavarens rätt till biprodukter föreslås, att han må tillgodogöra sig mineraliska ämnen som förekomma i sådant sammanhang med skiffern att de ej kunna tillgodogöras för sig. I promemorian erinras härefter att, när alunskiffer tillgodogöres genom brytning, ofta jämväl kalksten måste brytas. Kalksten förekomme nämligen dels ovanpå alunskiffern dels ock inlagrad i denna. Den brutna kalken skall, enligt vad i promemorian föreslås, av koncessionsinnehavaren hembjudas jordägaren mot ersättning för brytnings- och uppfodringskostnaderna. Löses den ej av jordägaren inom sextio dagar, skall den tillfalla koncessionsinnehavaren. Härjämte meddelas en särbestämmelse beträffande viss kronojord.

När olja utvinnes på elektrisk väg, erhålles enligt vad förut nämnts såsom biprodukt gas. Denna skall enligt förslaget få användas av koncessionsinnehavaren.

Bestämmelser i nu nämnda hänseenden ha upptagits under 58 §. I denna paragraf ha även upptagits vissa föreskrifter för det fall, att mineralfyndighet är inmutad inom koncessionsområdet, och om ordnande av olika slags arbeten inom området.

I 59 § meddelas vissa särskilda bestämmelser för det fall att fyndigheten icke är avsedd att bearbetas genom brytning. I sådan händelse skall koncessionsinnehavaren icke vara pliktig att lösa område för arbete i dagen, över vilket han icke behöver förfoga under längre tid än tre år. Skall enligt vad nu sagts inlösen ej äga rum, har bergmästaren i orten att efter kallelse å jordägaren anvisa område för arbetet i mån som koncessionsinnehavaren behöver taga i anspråk mark under löpande eller nästföljande kalenderår. Området skall inläggas å koncessionskartan, varav kopia skall tillställas jordägaren i vad honom rör. Kostnaden för förrättningen skall gäldas av koncessionsinnehavaren som också har att hålla erforderligt stängsel kring området. Tages anvisat område ej i anspråk senast inom nästföljande kalenderår, skall bergmästarens beslut förfalla. Ersättning för det arbete som utföres på området skall utgå enligt vad i 18 § sägs, d. v. s. med 50 procents förhöjning.

Vad angår 58 § har *svenska skifferoljeaktiebolaget* uttalat, att koncession enligt förslaget ej komme att tillerkänna koncessionsinnehavaren tillräcklig rådighet över alunskifferfyndigheten.

Kommerskollegium har berört samma fråga och därvid uttalat att någon ändring i förslaget ej syntes erforderlig.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen*:

»Om koncessionsområdet är stort, kan det ur allmän synpunkt vara olämpligt att, såsom skifferbolaget ifrågasatt, redan genom meddelandet av konces-

sionen hindra annan att utnyttja skifferfyndigheten för annat ändamål än oljeutvinning. Enligt det remitterade utkastet skall koncessionen i och för sig medföra ensamrätt för koncessionsinnehavaren allenast såvitt angår oljeutvinning, fränsett att koncessionen dessutom i viss utsträckning innebär hinder mot inmutning av mineralfyndighet inom koncessionsområdet.

Sedd ur jordägarens synpunkt sammanhänger denna fråga nära med sättet för reglering av frågan om royalty. Om royaltyn icke fördelas mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet utan tillfaller den jordägare å vars mark arbetet utförts, synes det icke rimligt att hindra andra jordägare inom koncessionsområdet att använda skiffer å sin mark, t. ex. för kalkbränning, förrän koncessionsinnehavaren vidlagit anstalt för att inlösa marken. Skulle däremot royaltyn fördelas på samtliga jordägare inom koncessionsområdet, kunde det snarare komma i fråga att uppställa sådant hinder, enär då viss andel kunde beräknas komma att relativt snart utgå till envar jordägare. Dessutom skulle vid detta alternativ ett sådant hinder vara påkallat för att förebygga, att viss eller vissa jordägare samtidigt som de njöte andel i royaltyn kunde bereda sig ekonomisk förmån genom att använda skiffer å dem tillhörigt område. Som i det följande kommer att närmare utvecklas anser jag, att royaltyn icke bör fördelas på samtliga jordägare inom koncessionsområdet.

Vad bränslekommissionen anfört om att kalksten bör räknas till mineraliska ämnen lär vara riktigt. En ändring i förslaget torde fördensskull böra vidtagas. Därvid torde de särskilda bestämmelserna om hembud av kalksten till jordägaren utan olägenhet kunna utgå. Detta synes också bäst överensstämma med ersättningsreglerna i 14 § 1 mom. och 18 §, enär ersättning t. ex. vid inlösen bör bestämmas så att den innefattar jämväl gottgörelse för kalkfyndighet inom området. Samtidigt bör stadgandet om rätt för koncessionsinnehavaren att tillgodogöra sig mineraliska ämnen jämkas så att det tydligt omfattar jämväl kalksten som är lagrad ovanpå skiffern, om kalksten behöver brytas för skifferns tillgodogörande.

Beträffande frågan om inmutning inom koncessionsområdet får jag hänvisa till utkastet till lag om ändring i gruvlagen.»

60 §.

I 22 § av 1886 års lag meddelas bestämmelser om jordägarers rätt till viss avgift vid stenkolsbrytning. Denna utgör en sjuttiofemtedel av värdet av de stenkol och i sammanhang därmed förekommande eldfaster leror vilka å koncessionsområdet vinnas och uppfordras i dagen. Jordägaren är icke skyldig att deltaga i kostnaden för arbetet. Royaltyn beräknas å värdet av stenkolen i uppfordrat skick. Å nämnda avgift äger dock koncessionsinnehavaren räkna sig till godo så stor del som belöper på honom enligt 12 § anvisat område för arbete i dagen i förhållande till hela det område koncessionen omfattar.

I promemorian uttalas, att dessa bestämmelser icke syntes oförändrade

böra tillämpas, när skiffer tillgodogöres. Om skiffern tillgodogöres genom brytning, syntes bestämmelserna alltför ogynnsamma mot jordägaren, enär brytning i allmänhet skedde allenast i dagen inom inlöst område samt endast undantagsvis under jorden och utanför sådant område. Jordägaren kunde därför praktiskt taget gå miste om royalty. Beträffande tillgodogörande utan brytning kunde däremot framhållas, att stadgandet i 22 § i detta fall skulle ge jordägaren rätt att bekomma en sjuttiofemtedel av värdet av all oljan, när inlösen ej ägde rum, samtidigt som koncessionsinnehavaren utan avdrag å royaltyn ensam finge svara för alla kostnader. Vid detta alternativ måste regeln därför anses oskäligt gynnsam för jordägaren.

För att icke jordägaren skulle bli alltför olika ställd vid de skilda alternativen syntes lämpligt att stadga, att något avdrag ej vid avgiftens beräkning skulle göras för vad som belöpte på inlöst område. Härigenom kunde jordägaren påräkna avgift även när brytningsmetoden användes. Man frågade sig då, huruvida han i så fall borde äga tillgodonjuta 50 procents förhöjning å lösesumman för området enligt vad i 14 § stadgas. Då emellertid brytningsmetoden innebure betydande skadegörelse å naturen som kunde vålla men och otrevnad på flera sätt, syntes denna förhöjning böra kvarstå. Härnäst mötte spørsmålet, på vilka produkter avgiften skulle beräknas. Det vore tänkbart att alltid beräkna avgiften på kvantiteten utvunnen olja. Härigenom skulle dock, när brytningsmetoden användes, ske ett betydande avsteg från principen, att avgiften beräknades på de produkter som utvunnes genom själva brytningsarbetet. Det syntes icke påkallat, att jordägaren vid nämnda alternativ, utan deltagande i kostnaden för oljans utvinnande ur den brutna skiffern, skulle njuta andel i den färdiga produktens värde. När oljan tillgodogjordes utan brytning, borde däremot avgiften, i överensstämmelse med principen i 1886 års lag, beräknas efter oljans värde å fastigheten.

Beträffande värderingen av den brutna skiffers värde å fastigheten anföres i promemorian, att det borde beräknas till den färdiga produktens värde, minskat med de framställningskostnader som följde efter brytning och uppfordring ur det schakt, där brytningen skett.

Vad härefter angår frågan om avgift skall beräknas även på biprodukternas värde har i promemorian uttalats den meningen, att frågan — fränsett kalken — borde besvaras jakande. Å kalk, som jordägaren icke tillvaratoge, borde avgift ej beräknas.

I promemorian erinras härefter, att vid beräkning av jordägaravgift enligt 22 § skulle all stenkol som uppfordrades å koncessionsområdet räknas som en enhet och fördelas mellan jordägarna inom hela koncessionsområdet. Detta sammanhänge med svårigheten att avgöra hur mycket stenkol som kommer från skilda ägoområden inom koncessionsområdet. Motsvarande svårighet kunde näppeligen uppkomma i fråga om alunskifferfyndigheter. Lämpligt syntes vara, att här varje fastighet behandlades för sig. Avgiften syntes böra maximeras till 1,000 kronor för hektar. Någon begränsning till tiden syntes icke erforderlig, då en areal av en hektar kunde antagas vara utnyttjad inom kort tid, kanske ett år.

Bestämmelserna om jordägareavgift ha införts såsom 60 §. I denna stadgas även att i uppgift till bergmästaren skall angivas allt varå avgift skall beräknas. Av 22 § följer, att avgiften beräknas för kalenderår.

Mot bestämmelserna i denna paragraf ha erinringar framställts i åtskilliga yttranden, därvid uttalats bland annat att stadgandet vore alltför gynnsamt mot jordägaren.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen*:

»Bestämmelserna i denna paragraf i det remitterade utkastet bygga på samma huvudprincip som stadgandet i 22 § stenkolslagen.

Mot de föreslagna bestämmelserna har emellertid erinrats, att det skulle föreligga en principiell skillnad mellan t. ex. stenkolsbrytning å ena samt skifferbrytning eller oljeutvinning ur skiffer å andra sidan. Denna invändning finner jag icke grundad. Stenkolsbrytning utgör en industriell verksamhet lika väl som oljans tillgodogörande. Den skillnad som har betydelse är av praktisk art och sammanhänger med att vid brytningsmetodens användning den å fastigheten utvunna produkten, d. v. s. den brutna skiffern, ej är någon handelsvara. Mot det remitterade utkastet har i detta hänseende invänts, att det skulle vara förenat med stora svårigheter att få fram ett värde på skiffern genom att — såsom i promemorian uttalas — från den färdiga produktens värde draga vissa produktionskostnader.

Det torde vara obestridligt att, om koncessionsinnehavaren ej vill utgiva royalty enligt den föreslagna maximiregeln, royaltyns fastställande fordrar en omständlig beräkning samt att dess storlek kan bli väsentligt olika allt efter den metod som kommer till användning. En enklare regel än den i promemorian föreslagna torde kunna vinnas genom att beräkna en avgift med visst pris per ar som för oljeutvinning utnyttjats av koncessionsinnehavaren. Priset synes kunna fastställas till ett belopp av 15 kronor per ar. Den angivna beräkningsgrunden är för jordägaren synnerligen lätt att kontrollera och torde därför vara att föredraga framför visst pris per ton skiffer eller olja. Den innebär, att jordägaren successivt får gottgörelse med visst pris per ar allteftersom hans mark tages i anspråk. Därvid skola för varje år sammanläggas de områden som under året tagits i anspråk och avgälden beräknas i proportion till summan därav. Avgälden utgår utöver ersättning som tillkommer jordägaren enligt 14 eller 18 §.

Till stöd för att generellt stadga en så jämförelsevis hög avgäld som nu föreslagits, oaktat skiffern i regel icke har något handelsvärde, vill jag framhålla, att enligt vad jag förut förordat någon förhöjning ej skall äga rum av ersättning som skall utgå vid inlösen av marken eller för skada eller intrång. Såsom jag uttalat i nämnda sammanhang synes det mig riktigt att i fråga om avgäld för alunskifferfyndighet något avdrag icke bör göras för inlöst område. Eljest skulle jordägaren vid brytning i dagen kunna gå helt miste om avgäld. Om förhöjning icke skall beräknas vid inlösen, torde för övrigt de skäl som förestavat yrkandena om dylikt avdrag ha väsentligt förlorat i styrka.

Den i 22 § av gällande lag stadgade regeln om fördelning av där föreskriven royalty mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet kan medföra

ganska godtyckliga resultat. Dess rättvisa är nämligen helt beroende på sättet för koncessionsområdets bestämmande, och den kan därjämte, tillämpad på alunskifferfyndigheter, leda till att, om en koncession förfaller, vissa jordägare ha all skiffer på sin mark i behåll, oaktat de under viss tid uppburit royalty, medan andra jordägare, som ej uppburit proportionsvis mer i royalty, ensamma fått släppa till skiffen på sin mark. Jag finner det därför riktigt, att royaltyn enligt det remitterade lagutkastet icke skall fördelas mellan samtliga jordägare inom koncessionsområdet utan utgå till den inom vars mark skiffen bearbetats. Att marken blivit inlöst av koncessionsinnehavaren medför ej att den tillhör denne, enär inlösningsförfarandet ej medför äganderätt till marken. Den inlösta marken tillhör alltså den som äger den fastighet inom vars ägoområde marken ligger. Att avgäld skall tillkomma fastighetsägaren även för inlöst område som av koncessionsinnehavaren utnyttjas torde böra utmärkas i lagtexten. Vad nyss sagts om jordägarens rätt till avgäld gäller även då underjordisk brytning skett. Avgäld skall alltså tillkomma även den jordägare, under vars jord brytning sker.

Stadgandet i 60 § torde böra kompletteras med en föreskrift om tidpunkten för avgäldens erläggande. Bestämmelse härom meddelas i det remitterade utkastet genom hänvisning i 57 § till 22 §. Jag föreslår, att avgälden skall, på sätt stadgas i 22 §, erläggas inom januari månad varje år. Vidare torde här böra hänvisas till vissa stadganden i 23—25 §§ om avgäld för stenkol. Hänvisning till dessa lagrum har i det remitterade utkastet upptagits under 57 §.»

61 och 62 §§.

Enligt 61 § i det remitterade utkastet skall, om olja utvinnes utan brytning, borrhålskarta upprättas enligt vad som i 54 § stadgas om oljefyndighet.

I 62 § stadgas, att Kungl. Maj:t äger vid meddelande av koncession bestämma, i vilken utsträckning skifferfyndigheten årligen må utnyttjas, vid äventyr att, om koncessionsinnehavaren bryter däremot, koncessionen förverkas, så ock föreskriva, att koncessionen, om den ej utnyttjas minst i viss av Kungl. Maj:t angiven omfattning, skall vara förfallen. Vidare angives, att utom den, vars enskilda rätt är i fråga, kronans ombudsman skall äga att föra talan om att koncessionen skall förklaras vara förverkad eller förfallen.

Med anledning av stadgandena i 62 § har *bränslekommissionen* framhållit såsom önskvärt, att om koncessionsinnehavaren överträdde föreskrift om den utsträckning i vilken skifferfyndighet finge utnyttjas, lindrigare påföljd än förverkande, t. ex. bötespåföljd, komme att stå till buds. *Industrikommissionen* har uttalat, att Kungl. Maj:t borde äga att utöva i paragrafen angiven befogenhet vid senare tidpunkt än då koncession meddelas. *Svenska skiffer-oljeaktiebolaget* har gjort ett uttalande av samma innehåll.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen*:

»I 61 § torde endast böra stadgas att koncessionsinnehavaren skall vara pliktig att upprätta karta över fyndighetens bearbetning enligt de föreskrifter

som meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av bergsöverstyrelsen, d. v. s. kommerskollegium.

Såsom förut nämnts synes huvudstadgandet i 62 § böra flyttas till 56 §. Med anledning av vad industrikommissionen och skifferbolaget anfört vill jag framhålla, att Kungl. Maj:t i föreskrifter angående maximum och minimum för skifferfyndighetens utnyttjande bör kunna förbehålla sig att efter koncessions meddelande med anledning av ändrade förhållanden meddela ändrade föreskrifter t. ex. då en stark ökning av produktionen är nödvändig. Särskild föreskrift härom torde ej behöva införas i lagen.

Under 62 § torde böra intagas bestämmelser om straff och om förverkande av koncession.»

Utkasten till lag om ändring i gruvlagen och till lag om ändring i in-teckningsförordningen.

I promemorian föreslås, som förut nämnts, införande av bestämmelse i gruvlagen, att inmutningspunkt ej må vara belägen å eller inmutat område omfatta område, varå koncession meddelats för eftersökande och bearbetande av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffen att det ej kan tillgodogöras för sig. Hinder mot inmutning föreligger dock ej, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

I in-teckningsförordningen föreslås införande av bestämmelse, att om på grund av bestämmelse i stenkolslagen betalning kommer att vid fördelning av ersättning utfalla å in-tecknings huvudstol, in-teckningen till motsvarande belopp är utan verkan och att vederbörlig anteckning därom skall göras av inskrivningsdomaren.

Sveriges geologiska undersökning har förordat en jämkning av den föreslagna lagen om ändring i gruvlagen. Undersökningen anför bland annat:

Genom den i promemorian föreslagna ändringen i gällande gruvlag komma de komplikationer, som annars kunde befaras uppstå på grund av alunskiffers halt av vissa inmutningsbara ämnen, att undgås för skifferolje-industriens vidkommande. Emellertid kan man även tänka sig fall, om också inga sådana av ekonomisk betydelse äro kända, då en inmutningsbar fyndighet med stor horisontell utsträckning förekommer under alunskiffen och i ett sådant läge, att dess brytning skulle, genom sprickbildning, ras, el. dyl., kunna äventyra alunskiffers utnyttjande. Till undvikande av svårigheter av denna art synes i gruvlagens 5 §, efter det nu föreslagna uttrycket 'som ej kan tillgodogöras för sig' böra fogas 'eller utan skada för skifferfyndigheten'.

Vad Sveriges geologiska undersökning anfört har *föredragande departementschefen* ansett böra beaktas.

Lagrådet har lämnat de remitterade lagförslagen utan erinran.

Utskottet har vid sin granskning av de framlagda lagförslagen icke funnit *Utskottet.* anledning till erinran mot desamma och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 330, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 16 juni 1942.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Eskhult*, Theodor Magnusson, Brandt*, Ahlkvist, Sandström** och *Siljeström*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Björling, Lindberg* i Stockholm och *Larsson* i Hede, fru *Gustafson* samt herrar *Lindahl* och *Gustafsson* i Lekåsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
